

**BIRINCHI INSTANSIYA JINOYAT SUDLARIDA ADVOKAT ISHTIROKI
TO'G'RISIDAGI NORMALARNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI**

Mirzoyeva Mohinur Ulug'bek qizi

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti "Advokatlik faoliyati" mutaxassisligi 1-
kurs magistranti

Telefon +998 (88) 488 22 07

Elektron pochta: mirzayevamohinur15@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada jinoyat ishlarini birinchi instansiyada yuritishda advokat ishtiroki, xorijiy mamlakatlarning jinoyat-protsessual qonunchiligi tizimi doirasida advokatning dastlabki instansiya sudida ishtirok etishining o'ziga xos xususiyatlari va amaliy jihatlari, jinoyat ishlarini birinchi instansiyada ko'rib chiqish jarayonida advokat ishtirokini tartibga soluvchi normalarni takomillashtirishning dolzarb yo'nalishlari, turli mamlakatlardagi advokatura institutlarini solishtirishda qiyosiy-huquqiy tahlilning o'ziga xos metodologik xususiyatlari, boshqa davlatlar tajribasini o'rganishda va undan foydalanishda ehtiyotkorlik va ilmiy asoslangan yondashuvlar, birinchi instansiya sudlarida advokat ishtirokining ta'minlanishi, faqat ichki qonunchilik doirasida emas, balki xalqaro standartlar asosida ham nazorat qilinishi va himoya qilinishi, advokatlarning faoliyati yuridik yordam ko'rsatish, fuqarolar, yuridik shaxslar va jinoyat protsessida ishtirok etuvchi shaxslarning manfaatlarini himoya qilish, birinchi instansiya jinoyat ishlari bo'yicha yuritilayotgan sud jarayonlarida advokat ishtirokini ta'minlashning xalqaro huquq normalari, turli mamlakatlardagi advokatura institutlari to'g'risida so'z boradi.

Kalit so'zlar: xorijiy mamlakatlarning jinoyat-protsessual qonunchiligi tizimi, normalarni takomillashtirishning dolzarb yo'nalishlari, turli mamlakatlardagi advokatura institutlari, xalqaro huquq normalari.

“Har bir davlatda yuridik tizimning shakllanishi, rivojlanishi va amaliyotga tatbiq etilishi, o'sha mamlakatning azaliy sharoitlari, xalqning ma'naviy va ma'rifiy dunyoqarashi, madaniy qadriyatlari, yashash tarzi hamda yuz yillar davomida shakllangan huquqiy an'analari bilan o'zaro bog'liqdir”¹. Shu sababli, boshqa davlatlar tajribasini o'rganishda va undan foydalanishda ehtiyotkorlik va ilmiy asoslangan yondashuv zarurdir. Advokatura jamiyat a'zolarining qonun bilan himoyalangan huquq va erkinliklarini himoya qilishda, ayniqsa ularning huquqiy kafolatlarini ta'minlashda asosiy rol o'ynaydi. Advokatlarning faoliyati yuridik yordam ko'rsatish, fuqarolar, yuridik shaxslar va jinoyat protsessida ishtirok etuvchi shaxslarning manfaatlarini himoya qilish orqali huquqning ustuvorligini ta'minlashga qaratilgan. ”So'nggi yillarda olib borilgan ko'plab ilmiy-amaliy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, advokaturaning jamiyatdagi roli faqat sud muhokamalarida, ayniqsa advokatning protsessual maqomi doirasidagina baholab bo'lmaydi”². Uning faoliyati keng ko'lamli bo'lib, yuridik yordam ko'rsatishning barcha bosqichlarini, shu

¹ 03/21/716/0877-son. Lex.uz milliy qonunchilik bazasi.

² Abdurahmonova, M. (2020). "Advokat maqomi va uning konstitutsiyaviy-huquqiy asoslari", *Huquq va Jamiyat* jurnali, №3, 41–49-betlar

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-7

jumladan tergovgacha bo'lgan surishtiruv jarayonida, tergov davomida va birinchi instansiya sudlarida shaxslarning huquqiy manfaatlarini himoya qilishni ham o'z ichiga oladi.

Xususan, birinchi instansiya jinoyat ishlari bo'yicha yuritilayotgan sud jarayonlarida advokat ishtirokini ta'minlash xalqaro huquq normalarining muhim talablaridan biridir. Shu bilan birga, advokaturaning taraqqiy etish yo'lida O'zbekiston uchun bir qator davlatlarning, xususan, Rossiya Federatsiyasi va Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligiga a'zo bo'lgan mamlakatlar tajribasi amaliy jihatdan muhim o'rinni egallaydi. Biroq, bu borada faqat sobiq ittifoq tajribasiga tayanib qolmasdan, yetakchi g'arbiy demokratik davlatlar — Buyuk Britaniya, AQSH, Fransiya va boshqa davlatlar tajribasini o'rganish, solishtirish va ular asosida milliy modelni takomillashtirish ham dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. G'arb davlatlari tajribasi, xususan, advokatlar mustaqilligi, o'z-o'zini boshqaruv tizimi va huquqiy yordamning bepul asosda ko'rsatilishini ta'minlash mexanizmlari bilan ajralib turadi.

“Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligiga (MDH) a'zo davlatlarda advokaturaning faoliyatini huquqiy jihatdan tartibga soluvchi normativ-huquqiy asoslarning o'zaro taqqoslangan tahlili shuni ko'rsatadiki..., har bir respublika advokatura institutini tashkil etish va uning faoliyat yuritish mexanizmlarini o'z milliy manfaatlarini hamda huquqiy tizimi xususiyatlaridan kelib chiqqan holda shakllantirgan”³. Bu esa advokatura sohasida mavjud bo'lgan milliy modellarning o'ziga xosligi va farqli jihatlari ochib tashlaydi.

Birinchi instansiya sudida advokat ishtiroki to'g'risidagi normalarni takomillashtirish muhim masala bo'lib, yuridik tizimning samarali ishlashiga, adolatning ta'minlanishiga va fuqarolarning huquqlarini himoya qilishga katta ta'sir ko'rsatadi. Sud tizimi shaffof, adolatli va samarali bo'lishi kerak bo'lgan holatlarda, advokatning ishtiroki mas'uliyatli rol o'ynaydi. Shu bilan birga, birinchi instansiya sudida advokat ishtirokini takomillashtirishga bo'lgan ehtiyojni va bu boradagi mavjud muammolarni hal qilishni ko'zda tutuvchi qator chora-tadbirlar mavjud. Birinchi instansiya sudida advokatning ishtiroki va uning vazifalari turli davlatlarda farq qiladi. Advokatning birinchi instansiya sudida ishtirok etishining zarurligi, ayniqsa, fuqarolarning ijtimoiy va iqtisodiy holati, davlatning huquqiy rivojlanish darajasi hamda sud tizimining ishonchliligiga bog'liq bo'ladi. Adolatli sudlovni ta'minlash uchun advokatlarning ishtiroki har qanday holatda ham muhimdir, chunki ularni tanlash, tayinlash yoki majburiy qilish hamda malaka oshirish orqali sud tizimi ishonchliligini va samaradorligini ta'minlash mumkin.

“Bundan tashqari, advokat ishtirokini ta'minlash uchun zamonaviy texnologiyalardan foydalanish ham muhimdir. Zamonaviy texnologiyalar, jumladan elektron hujjatlarni taqdim etish, masofaviy sud jarayonlarini tashkil etish, hamda boshqa yuridik texnologiyalar, sud jarayonlarining samaradorligini oshirishi mumkin”⁴. Texnologiyalarning qo'llanilishi orqali sud jarayonlarining tezligi, aniq va

³ Пикалов И.А. Уголовный процесс Российской Федерации (краткий курс): Учебное пособие, 2005.

⁴ Дмитриева Н.А. Функция защиты в российском уголовном процессе и роль в ней института

адвокатуры. Автореф. диссер. ... канд. юрид. наук. —Москва, 2006. — С.14-15.

shaffofligi ta'minlanadi. Bundan tashqari, zamonaviy texnologiyalar, advokatlarning ishtirokini masofaviy usulda amalga oshirish imkoniyatini yaratadi.

O'zbekistonda jinoyat ishlari bo'yicha birinchi instansiyada advokatlarning ishtiroki, davlatning sud tizimini takomillashtirishdagi eng muhim elementlardan biri hisoblanadi. Sudning adolatli ishlashini ta'minlashda, ayniqsa, jinoyat ishlari ko'rilayotganda advokatning roli juda katta. Advokatlar, o'z mijozlarining huquqlarini himoya qilish bilan birga, sudning to'g'ri qarorlar qabul qilishiga, jarayonning adolatli va qonuniy tarzda amalga oshirilishiga yordam beradi.

“O'zbekistondagi sud tizimi qonuniy asosda advokatning suddagi ishtirokini ta'minlaydi, bu esa himoya qilishning hamma huquqiy imkoniyatlarini ochib beradi⁵”. Har bir shaxsning o'zini himoya qilish huquqi borligi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida ko'rsatilgan bo'lib, bu normaning amalga oshirilishini ta'minlashda advokatlar alohida ahamiyatga ega.

“Bir o'zgarish, advokatning birinchi instansiya sudida ishtirokini kengaytirish bilan bog'liq. Agar advokatlarning ishtiroki barcha turdagi sud ishlarida, jumladan fuqarolik, jinoiy, ma'muriy va boshqa ishlar bo'yicha majburiy bo'lsa, sud tizimining shaffofligi va ishonchliligi sezilarli darajada yaxshilanadi⁶”. Advokatlarning yuridik bilimlari, sud jarayonidagi kasbiy tajribasi va huquqiy madaniyati sudlanuvchilar uchun adolatli sudlovni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Birinchi instansiya sudida advokat ishtirokini yanada samarali qilish uchun ba'zi takliflar mavjud. Masalan, advokatlarning malakasini oshirish va ularni muntazam ravishda o'qitish, yangi qonunlar va amaliyotlar bilan tanishtirish zarur. Bu, o'z navbatida, sud jarayonlarining samarali va adolatli bo'lishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, advokatlarning tajribasi va malakasini oshirish orqali, sudlanuvchilarga taqdim etilayotgan yuridik yordamning sifati va samaradorligini oshirish mumkin. Jinoyat ishlari bo'yicha dastlabki bosqich sudi faoliyatida himoyachining shaxsiy ishtirokini ta'minlashni majburiylashtiruvchi protsessual mexanizm ishlab chiqilishi lozim. Bu borada Jinoyat-protsessual kodeksiga tegishli o'zgartirishlar kiritilib, advokat ishtirok etmagan holatda sud jarayoni o'tkazilmasligini qat'iy tarzda belgilash zarur bundan tashqari, Jinoyat protsessida advokatning uzluksiz ishtirokini nazorat qilish maqsadida integratsiyalashgan elektron axborot tizimini joriy etish taklif etiladi. Bu tizim orqali advokatning tergov va sud bosqichlaridagi qatnashuvi, rasmiy tayinlanishi, protsessual hujjatlar bilan tanishgan vaqti, shuningdek, u tomonidan bildirilgan e'tiroz va so'rovlarning qayd etilishi real vaqt rejimida amalga oshiriladi. Tizim Adliya vazirligi, Advokatlar palatasi va sud-huquq tizimi o'rtasida axborot almashinuvini ta'minlashi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.:O'zbekiston, 2023.– 40 b.

⁵ Курс уголовного процесса / Под ред. д.ф.н., проф. Л.В. Головки.– М.: Статут, 2016. – С. 357.

⁶ Мавланов, К. Состояние обеспеченности право на защиту лица, подозреваемого в совершении преступления в законодательстве некоторых развитых зарубежных стран. Общество и инновации. 2021. №2, 1/S (фев. 2021), -С. 96–103.

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-7

2. O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi 24, 45, 48, 50, 51, 52, 380 87, 220, 221, 226-modda. 17.09.2021 y. o‘zgarishlari bilan.
3. 03/21/716/0877-son. Lex.uz milliy qonunchilik bazasi.
4. Курс уголовного процесса / Под ред. д.ф.н., проф. Л.В. Головки.– М.: Статут, 2016. – С. 357.
5. Пикалов И.А. Уголовный процесс Российской Федерации (краткий курс): Учебное пособие, 2005.
- 6 . Дмитриева Н.А. Функция защиты в российском уголовном процессе и рол в ней института адвокатуры. Автореф. диссер. ... канд. юрид. наук. –Москва, 2006. – С.14-15.
7. Мавланов, К. Состояние обеспеченности право на защиту лица, подозреваемого в совершении преступления в законодательстве некоторых развитых зарубежных стран. Общество и инновации. 2021. №2, 1/S (фев. 2021), -С. 96–103.

